

ЎҚУВ-БИЛИШ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ МОДУЛЛИ-РЕЙТИНГ ТАЪЛИМ АСОСИДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Файзуллаев Рустам Хамраевич

«Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти» Миллий тадқиқот университети доценти, PhD

Аннотация. Мақолада бугунги кунда бўлажак касб таълими ўқитувчиларини тайёрлаш мазмунига муҳим ўзгартиришлар киритиш, ўқитишнинг модул-рейтинг тизимини ахборот-коммуникация технологиялари воситасида самарали жорий этиш, уларнинг ўқув-билиш компетентлигини такомиллаштириш метод ва шаклларини қайта кўриб чиқиш дорзарб педагогик муаммолари ёритиб берилган.

Калит сўзлар: модул-рейтинг тизими, ахборот-коммуникация технологиялари, ўқув-билиш компетентлиги

ПОВЫШЕНИЕ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ОСНОВЕ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОГО ОБУЧЕНИЯ

Рустам Файзуллаев Хамраевич

Национальный исследовательский университет «Ташкентский институт инженеров ирригации и механизации сельского хозяйства» доцент

Аннотация. В статье освещаются важные изменения в содержании подготовки учителей будущего профессионального образования, эффективное внедрение модульно-рейтинговой системы образования с использованием информационно-коммуникационных технологий, пересмотр методов и форм повышения учебно-познавательной компетентности педагогических проблем.

Ключевые слова: модульно-рейтинговая система, информационно-коммуникационные технологии, учебно-познавательная компетентность

IMPROVEMENT OF EDUCATIONAL-COGNITIVE COMPETENCE ON THE BASIS OF MODULAR-RATING EDUCATION

Fayzullaev Rustam Xamraevich

National Research University «Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Engineering» docent

Annotation. The article highlights important changes in the content of teacher training for future vocational education, the effective introduction of a modular rating system of education using information and communication technologies, the revision of methods and forms of improving educational and cognitive competence of teachers of pedagogical problems.

Keywords: modular rating system, information and communication technologies, educational and cognitive competence

Жаҳонда юз бераётган ижтимоий-маърифий ва таълимий ўзгаришлар бўлажак мутахассисларни касбий тайёрлашда ўқув-билиш компетентлиги муаммоларига жиддий эътибор қаратиш зарурлигини кўрсатмоқда. Европа иттифоқи ва ЮНЕСКО ташкилотлари томонидан қабул қилинган Сарбон декларацияси (Sorbonne Declaration), Иллинойс университети (АҚШ) “Iearn” ва “Kidlink” минтақавий таълим дастурлари мазмуни ана шундан далолат беради.

Ҳозирги замон аройтида мамлакатларнинг ривожланиш даражасини нафақат

уларнинг техник ҳолати, балки олий таълим муассасаларида тайёрланаётган мутахассисларнинг касбий компетентлигини ҳам белгилайди.

Таълим тизимини модернизациялаш, касб таълими тизимида юзага келадиган ўзгаришлар таълим муассасаси ходимларининг ўқув-билиш компетентлигини ривожлантириш учун зарурият туғдиради. Ҳозирги вақтда олий касбий таълимнинг Давлат таълим стандартлари жорий этилиб, бўлажак касб таълими ўқитувчиларини тайёрлаш сифатини оширишга қаратилган таълим мазмуни ва технологиясида инновациялар кенг жорий этилмоқда.

Бўлажак касб таълими ўқитувчисини педагогик интеграция асосида касбий фаолиятга тайёрлаш жараёнини ташкил этишда унинг таркибий қисмлари, даражалари, умумий ташкилий асослари, мазмуни, шакли ҳамда методларини белгилловчи асосий қонуниятларни аниқлаш муҳим аҳамият касб этади.

Биринчидан, педагогик интеграция асосида касбий фаолиятга тайёрлашни таъминловчи педагогик тизим моҳиятини аниқловчи мезонлар қатор сифат кўрсаткичлари ёрдамида ифодаланадики, уларнинг аниқланиши қайд этилган мезоннинг аҳамияти хусусида сўз юритиш имконини беради; иккинчидан, мезонлар ўлчанаётган сифат кўрсаткичининг вақт оралиғи, ижтимоий маданий муҳит ва талаба шахсининг ривожланиб бориши жараёнидаги ўзгаришини ўзида акс эттира олиши лозим; учинчидан, мезонлар мумкин қадар педагогик фаолиятнинг барча жабҳаларини камраб олиши зарур.

Ўқитувчининг асосий вазифаси – таълим-тарбия бериш, малакаларни шакллантириш жараёнларини бошқариш, ўқитиш эмас, балки ўқишга йўл кўрсатиш; тарбия бериш эмас, балки тарбиялаш жараёнига раҳбарлик қилишдан иборат.

Олий педагогика таълимида модулли-компетенциявий ёндашув педагогнинг касбий компетенциялар мажмуаси таълим вазифаси сифатида хизмат қиладиган таълим жараёнини ташкил этиш модели бўлиб, касбий-педагогик таълим тузилмаси ва таркиби модулли қурилиши унга эришиш воситаси сифатида хизмат қилади. Асосий компетенциялар сифатида амалга оширишнинг фундаментал асосларини акс эттирадиган алоҳида модулларни фанлар бўйича ажратиш ҳам касбий, ҳам муайян касбларни ривожлантиришга йўналтирилган масалалар қуйидагиларга ёрдам беради: ижтимоий талаб асосида ўзгартиришлар, илм-фан ва техника талабларига мувофиқ таълим дастурларини тезкор ва етарлича тузатиш; мавжуд дастурлар асосида янги дастурлар яратиш; талаба тайёргарлик даражасига мослашишни ошириш.

Махсус фанларнинг модулли дастурларини ишлаб чиқиш ДТС яратилган малака тавсифи ва мутахассисликлар дастурлари, фанларга оид ишчи дастурлар асосида амалга оширилиши керак. Бунинг учун модулли ўқув дастурлари, асосий талаблар шакллантирилиши, уларни қуришнинг ягона тузилмаси таклиф этилиши керак, бу қуйидаги учта асосий бўлимдан иборат: фанларни ўрганишнинг якуний мақсадлари ва уларнинг эришилган натижаларини назорат қилиш усуллари; умумий ва хусусий модул ва модул бирликларининг номенклатурасини таърифлаш, унинг методологик таъминоти, назорат қилиш усуллари билан фанларнинг модул тузилиши; дастурни амалга оширишнинг ташкилий шакллари. Ушбу ишнинг муҳим жиҳатларидан бири, турли даражадаги талабаларни ўқитишдаги муаммони муҳокама қилиш ва ҳал этиш учун жалб қилиш бўлиб, албатта, уларнинг ижодий салоҳиятини ошириши ва кейинги таълим жараёнларини қайта шакллантиришда туртки бўлишига ёрдам беради.

Бундан ташқари, барча фанлар умумий модулларга (одатда фанлар бўлимларига тўғри келади) ажратилади ва керак бўлса, улар махсус модулларга (анъанавий мавзуларга мос) бўлинади. Фанларнинг ҳар бир модул таркиби (умумий модул, хусусий модул, модул бирлик) қуйидагиларни ўз ичига олади: фанларни ўрганишнинг

якуний мақсадларини амалга оширишга қаратилган модулни (модул бирлиги) ўқитиш мақсадлари; модулни асосий таркиби (модул бирлик) - умумий қондалар, асосий тушунчаларнинг таърифлари; ахборот ресурслари (асосий ва қўшимча саҳифалар); моддий-техник ускуналар (ускуналар, инвентарлар, жадваллар ва бошқалар); модулни ўрганиш методикаси (модел бирликлари) – талабани ўқув фаолиятининг асосий турлари: мавзуларни ўрганиш, технологик схемалар, йўриқномали хариталарни тузиш, муаммоли вазифаларни ечиш, тест топшириқларини бажариш ва бошқалар, ўргатувчи топшириқлар ва уларнинг ечимлари эталонлари (вариантлари)ни мисоллар билан бажариш. Фанларнинг асосий ва ўзгармайдиган қисмларга бўлиниши, ўз навбатида, алоҳида модулларга бўлиниб, ўқув материални гуруҳга тўплаш имконини беради, бу эса талабаларга энг яхши ўқитиш йўлини танлаш ва айни пайтда бўлажак мутахассисни тайёрлашнинг зарур сифатини таъминлашга имкон беради.

Модулли ўқув дастурларининг тўплами олий таълим муассасасининг ўқув жараёнида модулли-компетенциявий технологияларини жорий этишнинг асосий шартларидан бири ҳисобланади Кейинги босқич дарсликлар, янги турдаги ўқув қўлланмалар, талабалар ва ўқитувчилар учун ўқув-услугий мажмуаларни яратиш ҳисобланади, шу жумладан, талабалар томонидан мустақил ишларни бажариш бўйича услубий тавсиялар, тест ва вазиятли масалалари тўпламлари ва бошқалар. Фақатгина ушбу шароитларда касб таълими йўналишлари битирувчиларининг касбий тайёргарлиги сифатини сезиларли даражада яхшилашга ва халқаро таълим бозорида уларнинг рақобатбардошлигини оширишга умид қилиш мумкин.

Масалан, касбий таълим педагогикасида компетенциявий ёндашув модулли-компетенциявий ёндашувга айлантирилди, унда алоҳида модул доирасида малакалар ва билимларнинг комплекс ривожланиши халқаро таълим бозорининг талабларини ақс эттирувчи муайян меҳнат функциясини амалга оширишни таъминлайдиган муайян компетенцияларни шакллантириш доирасида амалга оширилади. Модулли-компетенциявий ёндашув назарий ва амалий машғулотларнинг интеграциялашувини таъминлайди. Талабаларни ўқитишда модулли-компетенциявий ёндашувдан фойдаланиш таълим муассасасининг интеллектуал ресурсини бойитиш имконини беради.

Модулли-компетенциявий ёндашув доирасида алоҳида модулда (таълим муассасасининг ихтисослиги ёки таълим дастурининг ажралмас қисми сифатида хизмат қилади) кўникма ва билимларни комплекс ривожлантириш меҳнат бозорининг талабларини ақс эттирадиган муайян меҳнат функциясини бажаришни таъминлайдиган муайян компетенцияларни шакллантириш доирасида амалга оширилади.

Замонавий таълим назарияси ва амалиётида модули-компетенциявий ёндашувни ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари қуйидагилардир:

- асосий ва касбий компетенцияларни шакллантиришга қаратилган таълим амалиётида истиқболли йўналиш эканлиги;
- компетенцияларни ривожлантириш ғояси касбий таълим тизимида энг кўп ривожланганлиги;
- компетенциявий ёндашув таълим мазмунини ишлаб чиқишда – “билим”дан “фаолият турларига” ўтишни таклиф этади, бу эса биринчи навбатда, ДТСни такомиллаштиришни талаб этади;
- олий таълим муассасаси ва касб-ҳунар таълими тизимида “модул” тушунчасини аниқлаш ўртасидаги зиддиятларни мавжудлиги (яъни ЎМКХТ учун “касбий модул”, ОТМ учун “ўқув модули”);
- модули-компетенциявий ёндашув – касбий таълим тизимида нисбатан компетенциявий ёндашувни чуқурроқ технологик ўрганиш натижасидир, яъни уни

амалга ошириш шакли, касб-хунар таълими тизимида улардан фойдаланишнинг энг қулай усули.

Ушбу тамойиллар уч гуруҳга бўлинади:

- таълим дастурларини шакллантириш тамойиллари;
- таълим дастурларини амалга ошириш тамойиллари;
- дастурларнинг самарадорлигини назорат қилиш тамойиллари.

Ушбу тамойилларнинг бирлаштирилиши бугунги ва келажакдаги бизнес эҳтиёжларига мос келадиган таълим дастурларини яратиш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Таълим дастурини шакллантириш тамойиллари қуйидагилардан иборат:

1. Таълим сиёсатини амалга оширишда иш берувчиларнинг иштироки зарурлиги.
2. Касбий соҳада ва ижтимоий ва шахсий фаолиятида малакали ходимларни яхлит ва уларнинг бўлимларини компетенциялар шаклида тайёрлаш учун асосий таълим дастурларини ўзлаштириш бўйича талабларни шакллантириш.
3. Касбий фаолиятнинг асосий функциялари ва турларини ҳисобга олган ҳолда битувчиларнинг малакаларини аниқлаш.
4. Ўқув режасининг тузилишида модулларни ажратиш талабаларга муайян компетенцияларни шакллантириш имконини беради.
5. Талабаларнинг турли соҳаларда ва фаолиятда муаммоларни ҳал қилиш қобилиятини ривожлантириш сифатида таълим вазифаларини шакллантириш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Авлиёкулов Н.Ҳ. Ўқитишнинг модул тизими ва педагогик технологияси амалий асослари. Услубий қўлланма. – Бухоро, 2001. – 49 б.
2. Голиш Л.В., Файзуллаева Д. Касб-хунар коллежларида модулли дастур асосида таълим бериш // Касб-хунар таълими. – 2002. - №4. - 24с.
3. Исмаилова З.К., Химматалиев Д.О. Роль педагогической технологии разноуровневого обучения в современном профессиональном образовании / The Seventh International Congress on Social Sciences and Humanities, 2nd April, 2016, Vienna, 2016. – 76-79 б.
4. Муслимов Н.А. Қулиева Ш.Ҳ. Касб таълими ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнига тизимли ёндашувни амалга оширишга муаммоли вазиятлар. – Т.: Фан ва технологиялар, 2007. – 54 б.
5. Файзуллаев Р.Х. Бўлажак мутахассисларнинг ўқув-билиш компетентлигини такомиллаштириш бўйича ўқитувчиларга тавсиялар. – Т.: ТИҚХММИ, 2018. – 16 б.